

Raudėnai ir Dėdė Atanazas verti muziejaus

Artūro STAPONKAUS nuotr.

Jono Kiriliausko rankose – knyga „Kartą Raudėnuose. Kunigo Kazimiero Pakalniškio-Dėdės Atanazo laikų Raudėnai 1916–1933 metai“.

Kunigo Kazimiero Pakalniškio 1928 metais pastatyta klebonija.

„Kartą Raudėnuose“ – taip knygą apie kunigo Kazimiero Pakalniškio-Dėdės Atanazo laikų Raudėnus 1916–1933 metais pavadino kuršėniškis istorikas Jonas Kiriliauskas. Lietuvos atgimimo veikėjo, publicisto, rašytojo, redaktoriaus kunigo K. Pakalniškio (1866–1933) asmenybė nepelnytai primiršta. J. Kiriliauskas siūlo Raudėnuose, 1928 metais kunigo pastatytoje klebonijoje, įrengti muziejų, kuriame galėtų būti pristatyta ne tik K. Pakalniškio asmenybė ir darbai, bet ir Raudėnuose dirbęs garsusis kunigas, botanikas, švietėjas Jurgis Ambrozijus Pabrėža bei įdomioji miestelio istorija.

Raudėnai ir Dėdė Atanazas

Atkelta iš 1 psl.

Žilvė KAVALIAUSKAITĖ

Kartą Raudėnuose...

– Knygos anotacijoje rašote, jog Raudėnai turi kuo didžiulius, palyginti net ir su didesniais miesteliais ir miestais. Kuo ypatingi Raudėnai?

– Raudėnai turi labai įdomią istoriją.

Rašytinės Raudėnų istorijos epocha prasideda nuo 1550 metų, kai buvo pastatyta koplyčia, šį faktą mini Motiejus Valančius. Bažnyčia pastatyta 1611 metais karaliaus Zigmanto Vazos dvariško Baltramiejaus Berdovskio, kuris jai davė šv. Baltramiejaus vardą.

Dabartinę Raudėnų bažnyčią 1896 metais konsekrovo vyskupas Antanas Baranuskas.

Raudėnams pasisekė, kad čia dirbė bažnyčios tarnai buvo rašantys žmonės, tarkime, kunigai J. Sroga, K. Pakalniškis. Apie Raudėnus yra daug medžiagos, ne kiekvienas miestelis turi tiek aprašymų.

Kai rinkau medžiagą apie Kuršėnus, atkreipiau dėmesį, jog Raudėnai nuolat minimi. Tą medžiagą atidėdavau į šalį, kol Raudėnų senūnas pasiūlė parašyti knygą.

– Rašydamas miestelio istoriją, apibūrinę kunigo K. Pakalniškio klebonavimo metais. Kodėl toks pasirinkimas?

– Minėtas laikotarpis sutampa su Raudėnų, kaip valstiečių centro, istorija. Po Dėdės Atanazo, kunigo K. Pakalniškio, mirties praėjus trejiems metams Raudėnų valstiečių nusprendžia išsi-
vaikščioti.

Knygoje kėliau hipotezę: jeigu Dėdė Atanazas būtų buvęs, gal ir valstiečiai nebūtų išardę, nes jo autoritetas buvo didelis.

Laikotarpis, kai Raudėnuose susikuria vietos savivalda, sutampa su Dėdės Atanazo gyvenimo laikotarpiu – su miestelio modernėjimu, įsijungimu į Lietuvos gyvenimą. Knygoje aprašyto visuomeninio, kultūrinio gyvenimo lygio vėliau Raudėnai nepasiekė.

Raudėnų pakilimas prasideda maždaug nuo 1922–1924 metų. Miestelyje buvo du ansambliai, gal trys chorai, kone kas ketvirtį buvo rodomi spektakliai. Ir viską darė patys žmonės. Veikė Šaulių organizacija, buvo 5–6 partijų skyriai, 1930 metais susikūrė tautininkai, 1932 metais – jaunaliutiniai, dar buvo pavasarininkai, angelaičiai, vyrų, moterų katalikiško veiksmo draugijos ir t. t.

Šauliai Raudėnuose įsikūrė 1920 metų pabaigoje. Pagal Šaulių organizacijos statutą reikėjo ne tik organizuoti pratybas, šaudymus, bet ir kultūrinį gyvenimą, tad nuolat vykdavo renginiai, šauliai išjudino gyvenimą. Neatsilikio ir bažnyčia.

Tarpukariu madinga buvo rengti vakarus, kurių metu organizatoriai užsidirbdavo lėšų. Tarkime, organizacija nori įsisteigti biblio-

teką, vaidina spektaklį, susirenka pinigų, užsako spaudą savo bibliotekai, nusiperka knygas.

Labai svarbūs buvo mokytojai. Raudėnų valsčiuje veikė šešios mokyklos, dirbo septyni mokytojai. O kur mokytojai, iškart atsiranda organizacijos, chorai, daug veiklos. Mokytojai iš tikrųjų buvo vaikščiojantys kultūros židiniai.

Raudėnuose veikė bankas, buvo parduotuvių, kavinė-traktierius. Buvo net banko apipilimas! Tiek visko buvo, kad dabar tiek nėra.

– Kokius Raudėnus pamatė K. Pakalniškis, atvykęs pirmą kartą?

– Jis atvažiavo iš Žvingių. Ten prašėsi iš parapijos iškeliamas, nes karo pradžioje buvo sudeginta klebonija, ūkiniai pastatai. Kai atvažiavo čia, ką rado? Miestelis nebuvo sudegęs. Kaip jis rašo dienoraštyje, bažnyčios stogas dengtas skarda, bet visas kaip rėtis iššaudytas. Pasisekė, kad intensyvi mūšiai nevyko.

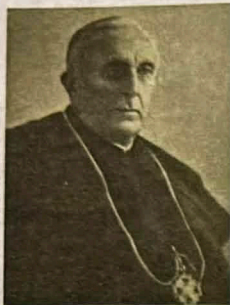
Savo dienoraštyje kunigas rašo, kad jam nepatiko, jog žmonės vieni kitus skundė vokiečiams. Dėdė Atanazas moko vokiečių kalbą, bendravo su vokiečių valdžia. Žandarai jam juokdavosi: mes nieko apie jus nežinotume, ar kaimynas karvę ant aukšto užsivareš, ar dar kažkas – ateina patys lietuviai, paskundžia. Apie tai, kad moterys gyveno su vokiečiais, kunigas net yra apskaičiavęs, „žandariene Pipkinė“ parašęs, būtent pagal savo dienoraštį Raudėnuose.

Yra ir gerų žodžių skyręs raudėniškams – tikintys, dosnūs, matyt, bažnyčią rėmė.

Kitas kunigas J. Sroga, dirbęs Raudėnuose prieš Atanazą, 1907–1915 metais, barė raudėniškų, kad jų namai be pamatų, kone visų jų trobesiai sukrypę – visoje parapijoje tik keletas namų ant akmeninių pamatų.

– Kaip keičiasi Raudėnai, dirbant K. Pakalniškiui?

– Pokyčių buvo kaip ir visoje Lietuvoje. Pats klebonas tvarkė savo ūkį, 1928 metais pastatė kle-

K. Pakalniškis
Dėdė Atanazas
1896 m. 5. 7.

boniją. Mokytojas B. Galminas, parvažiavęs iš Amerikos, 1927 metais Raudėnuose įrengė motorinį malūną. Atsirado šokių stogų pramonės, Piežų dvare buvo pieninė, įsisteigė kooperatyvas, atsidarė policijos nuovada.

1920 metais Raudėnuose atsirado pirmasis dviratis, po dešimtmečio – pirmasis motociklas. Naujoms transporto priemonėms reikėjo ir kitokių kelių. Tarpukariu buvo nurodymas ūkininkams tvarkyti kelius, kurie eina per jų žemes. Kiti taisydas Raudėnuose buvo skaudi tema, būdavo nubaudžiama daug ūkininkų, dvarininkų.

Visgi gyventojų Raudėnų valsčiuje tarpukariu beveik nedaugėjo. Patys Raudėnai buvo labai lietuviški, gyveno 96 procentai lietuvių. Apylinkėse gyveno sentikiai. Beveik nebuvo žydų, radau tik vieną. O kur nebuvo žydų, ten būdavo problemų su prekyba, parduotuvėmis.

– Minėjote, kad rašytinių šaltinių apie Raudėnus yra daug ir įvairių. Kokios įdomiausios istorijos nutiko Raudėnuose?

– Pati garsiausia istorija – mei-

Paminklo kunigui Kazimierui Pakalniškiui šventinimo akimirka.
Kunigas Kazimieras Pakalniškis-Dėdė Atanazas 1932 metų sausio 12 dieną. Nuotrauka iš nekrologo, spausdinto savaitraštyje „Jaunoji karta“ 1933 metų liepos 16 dieną.

lės trikampis, ši istorija 1929 metais iš tiesų plačiai skambėjo. Ištekėjusi moteris, trijų vaikų mama Nastė Prancackaitė susiranda jauną draugą Stumbrasuką, jos vyras apie tai sužino. O vyras Pranas Prancackaitis – vienas iš aktyviausių Raudėnų veikėjų, nepriklausomos Lietuvos savivaldos kūrėjas, buvęs policininkas, policijos organizuotojas, ūkininkas. Vyras su meilužiu net eina į valsčių sudaryti taikos sutartį, kad vienas kito nenušautų! Paskui moteris bando vyrą nunuodyti, įduoda miegančiam ginklą į ranką, kad neva sušlapnėjęs nušautų. Galiausiai Prancackaitė gyvybę nusinešė paslaptingas šūvis per langą.

Įtarimai krito ant Stumbrasuko. Jis niekur toli nepabėgo, po Prancackaitės nužudymo slapstėsi pas žmogų Raudėnuose. Jį persekėjo, mirė policininkams ant rankų. Greičiausiai Stumbrasukas pat ir nušovė Prancackaitę, o ne vaikinukas, kurį jis prieš mirtį apkaltino.

Nastją gynė patis K. Venclauskis, byla buvo rezonansinė. Teismas išteisino vaikinuką. Prancackaitė pripažinta kalta, nuteista 12 metų sunkių darbų kalėjimo. Taip baigėsi meilės romanai.

Mes radome Stumbrasuko kapą, jis tebėra prižiūrimas.

Iš įdomesnių atsitikimų – banko istorija. Buvo susikūręs bankas, raudėniškiai pinigų sunėšė. Bankas įsteigė ir parduotuvę, rašoma tyrime, iš Kuršėnų žydų surinko senus padargus ir raudėniškams siūlė kaip naujus pristatėdami.

Rimeikis buvo ir banko direktorius, ir kasininkas, ir buhalteris, ir pinigų švaistė. Kai reikėjo pateikti ataskaitas, prasidėjo revizijos, Rimeikis pabėgo.

1917 metų rudenį Raudėnuose vyko moterų maistas dėl bažnyčios varpų. Moterys neleido vyrams kirsti varpinės ir nukabinti varpus, do žandarus išvyjo iš Raudėnų. Įdomi istorija, pušiau unikali, nes tokio pasipriešinimo kitur nebuvo. Ar čia K. Pakalniškio idėja buvo ši maista suorganizuoti? Dienoraštyje apie tai nėra. Bet visgi reikia atsižvelgti į K. Pakalniškį. Jo stilius buvo grubus, kaip rašo, jei pagavai kokį skundiką, duok į snukį. Manau, jis buvo pridėjęs rankas prie to maisto.

Raudėnų parapija turėjo ir savo padėgėją-maniaką – paaušlys Raganių kaime ar tris daržines sudegino.

Primirštas, bet nepamirštas

– K. Pakalniškis – vienas Lietuvos mlytojų draugijos steigėjų iraktyviųjų narių, vėliau vienas šv.

Kazimiero draugijos organizatorių. Platino draudžiamą spaudą, redagavo „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą“, beletristikos kūrinius spausdino įvairiuose leidiniuose, išleido apsakymų ir apysakų. Dėdės Atanazo asmenybė nepelnytai primiršta?

– Tokia asmenybė turėtų būti įamžinta. Raudėnuose atminimo ženklų yra: jo vardu pavadinkaitė, pastatytas koplytstulpas kapas prižiūrimas.

Išlikusi ne tik klebonija, bet ir klebonijos svirnas, ledauinės pamatai. Iš viso buvo 14–15 pastatų. Kai 1916 metais į Raudėnus atkėlė Atanazas, vokiečiai, darydami pietus, sudegino senąją kleboniją, jis gyveno špitolėje, špitolė netiliko.

Šiaulių rajone iš Atgimimo laikotarpio veikė Dėdė Atanazas yra visa galva aukščiau. Jis buvo „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos“ laikraščio redaktorius (nuo 1890 iki 1896 metų), leidėjas, rašytojas, stipriai tyčiojosi iš Rusijos dinininkų, ragino kovoti. Rašė dar ir visą tarpukarį.

Dėdė Atanazas rūpinosi pamirštu Kazimieru Petraivičiumi, gyvenusiu Raudėnuose, rašoma, kad jis buvo garsus knygnešys. Iš Atanazas per Vaizgantą jam išrūpino valstybinę pensiją. Kuo Raudėnai gali didžiulius – tuo laiku turėjo du valstybinius pensininkus, nes Vaizgantas išrūpino ir pensiją Dėdėi Atanazui. Pensijos buvo skiriamos Antano Smetonos dekretu.

– Už kokius nuopelnus verta Dėdėi Atanazui skirti muzejų?

– Mano mintis – Raudėnai pat geriausia vieta Atanazui įamžinti, nes yra pastatas, kurį pats pastatė.

Pradėkime nuo to, kad jis buvo ryškus Atgimimo veikėjas. Jau Žemaičių kunigų seminarijoje (jis atėjo į antrą kursą iš Peterburgo dvasinės akademijos) įstojo į Lietuvos mlytojų draugiją, bendradarbiavo su Prūsijos leidėjais, tik baigęs seminariją iškart įsijungė į lietuvių veiklą.

„Aušra“ jau buvo sustojusi, 1890 metais atsiranda naujas katalikiškas laikraštis. Dėdė Atanazas praktiškai vienas pats tą laikraštį leidžia 6-erius metus. Bažnyčia tokio aušraus laikraščio nenorėjo, jo draugui Vaizgantui pavedė leisti „Tėvynės Sargą“. Kai 1896 metais buvo pradėtas leisti „Tėvynės Sargas“, Vaizgantas išsiviliojo visus bendradarbius iš „Apžvalgos“, turėjo pas jį pareiti ir pats Atanazas.

Visa likusi gyvenimą Dėdė Atanazas skyrė Lietuvai, buvo iš tų žmonių, kuris dirbo tyliai, tad net ir į savo gyvenimo pabaigą

Raudėnų valsčiaus valdyba 1928 metais.

verti muziejaus

jau buvo truputį primirštas, nors jo knygas leido ir perleido.

Buvo kalbama, kad lyg išleis ir raštus, bet jo draugas Vaižgantas buvo prieš, manė, kad nėra literatūriškai labai vertingi. Bet jo kūrybą galima skaityti kaip kultūros istorijos šaltinį, nes jis rašė tai, ką matė, iš natūros. Jo literatūra dar nėra daug tyrinėta, muziejus galėtų užsiimti šia funkcija.

– Kuriems amžininkams prilygtumėtė Dėdės Atanazo asmenybę?

– Dėdė Atanazas nelindo smarkiai į visuomenę. Kartą dalyvavo rinkimuose į Seimą su A. Smetona sąraše, buvo tautiškių pažiūrų. Jis iki pat 1933 metų buvo matomas spaudoje, rašė „Žemaičių prietelių“, rašė į Šiaulių laikraščius. Jis nebuvo taip ryškiai vertinamas, kaip J. Basanavičius, V. Kudirkas, Vaižgantas, bet pagal nuveiktus darbus turėtų kultūrinėje atmintyje būti labiau vertinamas. Aš Atanazą laikau prie Atgimimo veikėjų sunkiosvorių.

– Atanazas svarbą rodo ir tai, kad jo biografiją rašė Vaižgantas, A. Merkelis?

– Vaižgantas išpūdingi aprašymai, knygoje idėjų keletą pasakojimų iš jų pažinties kunigų miniarijoje. Vaižgantas buvo amakursis, K. Pakalniškis – ketvirtakursis. Rašo, kad jie buvo viškos priešingybės, K. Pakalniškis – aukštas, stambus, Vaižgantas – žemas, mažas. Vaižgantas tamsus, Atanazas visiškai blondinas. Vaižgantas – sangvinikas, Atanazas – flegmatikas. Rašoma, kad buvo keletas porų tokių skirtingų draugų, prelatas Barauskis juos vadino „karvės ir verselėliai“.

– Kuo įdomus, vertingas rašytinis Dėdės Atanazo palikimas?

– Labai įdomus „Karo dienoraštis“. Kai A. Merkelis buvo atvažiavęs, jam Dėdė Atanazas atidavė dienoraštį ir prašė išleisti po mirties. A. Merkelis įvykdė prašymą.

– Išpūdingas dienoraštis. Dėdė Atanazas buvo pastabus, užrašė visus lietuvių ir vokiečių darbelius, darbus iki smulkmenų. Aprašymuose nustebo, kad lietuviai gali būti tokie, kokie pasirodė karo pradžioje 1914 metais. Kai vokiečiai pabėgo viską palikę, iš paskos plūstelėjo lietuviai plėšti. Atanazas, kiti kunigai iš sąkyklų sakė:

ką jūs darote, vagiati!

Kai 1915 metais grįžo vokiečiai, eina lietuvių ūkininkas su vokiškais batais – ateik! Labai smarkiai visi nukentėjo už laikrodžių, kitus daiktus, kuriuos išsiėžė. Atanazas išpūdingai aprašo tuos įvykius. Rašo ir apie vokiečius, kurie obuolius surinkinėja, arklių uodegas karpio.

– Kokius žingsnius reikia atlikti, kad muziejus taptų realybe?

– Pirmiausia reikėtų daugiau visuomenės opinijos. Ar reikia, ar nori, kad muziejus būtų? Tada būtų galima galvoti kitus žingsnius. Klebonija priklauso Šiaulių vyskupijai. Ar bažnyčia nori – yra pastato perdavimo-perėmimo klausimai. Tada jau, ko gero, įsijungtų projektai, pastato renovacija, pritaikymas – pastate daug laiko niekas negyvena.

Turi rašyti viziją, kaip muziejus turėtų atrodyti, ar memorialinis, ar plačiau, kad apimtų čia dirbusį J. A. Pabrėžą ir Raudėnų kraštą. Manau, muziejus pritaikytų turistų, pagyventų miestelio gyvenimą. Tai galėtų būti kultūros židinys, būtų galima organizuoti renginius, konferencijas. Pavyzdžiui, Vieksniaus yra trys muziejai, Papiljęs S. Daukanto memorialinis muziejus yra kultūros židinys, važiuoja turistai.

Dėdė Atanazas buvo pirmasis ekskursijų Raudėnuose organizatorius, jis 1932 metų rugpjūtį, kai buvo minimos 550-osios Kęstučio mirimo metinės, organizavo ekskursiją, ją vadino apvaikščiojimais. Apvaikščiojo Raudėnus, nuėjo į kapines, apvaikščiojo garsių žmonių kapus ir paskui skaitė paskaitą. Mes pakartojome tą patį: vyko ekskursija, skirta Raudėnams Atanazo laikais, o paskui skaitė paskaitą apie J. A. Pabrėžą Raudėnuose.

– Kas turėtų būti muziejaus steigėjas?

– Reikėtų, kad Savivaldybė imtųsi iniciatyvos.

Juozo Ambrozijaus Pabrėžos metai

– Raudėnuose dirbo dar viena garsi asmenybė – Jurgis Ambrozijus Pabrėža. Koks jo laikotarpis, kokį pėdsaką miestelyje paliko?

– J. A. Pabrėža labai ryški asmenybė. Raudėnuose jis dirbo

1798–1799 metais, čia atvyko iš Šiluvos. Pirmasis J. A. Pabrėžos pamokslas visiems padaręs tokį įspūdį, kad verkė visi klausytojai ir jis pats.

Raudėnuose J. A. Pabrėža buvo paskirtas administratoriumi, bet jau tada mokslininkas ėmė viršyti pries administratorių, iš prigimties jis buvo dvasinio gyvenimo ir mokslo žmogus.

Kėlė labai aukštus reikalavimus ir sau, ir parapiljėčiams. Yra išlikę pamokslų, skirtų Raudėnams, rytai. Jis rašė ryžtus, pasižadėjimus, kaip turi elgtis, o jei nesilaikys elgesio normų, bausmes užsids.

Už kiekvieną nereikalingą išėjimą į parapilją – vieną dieną pasninkauti. Už kiekvieną supykimą sukalbėti, rankas laikant į aukštį iškeltas, 5 poturius. Jei galima, tuojau po nusikaltimo. Už kiekvieną artimo įtarimą mintimis nežinomame dalyke tris kryželius išlaikyti žemėje.

Jis irgi pateikia charakteristikų apie raudėniškius. Labai nemėgo apkalbinėtojų, matyt, buvo nukentėjęs. Jam nepatiko, kad moterys be šniurvonų, be prijuosčių vaikšto. Kažkaip jis raudėniškių bijojo, pasirašė ryžtuose: „Už kiekvieną be reikalo ir moteriškę pažvelgimą, daryti galėstį ir tris poturius sukalbėti. O už kiekvieną nereikalingą su moteriške vienas su viena pabuvojimą, padaryti galėstį ir nešioti graso juostą per pusvalandį.“

Raudėnų bažnyčioje yra išlikę du barokiniai paveiksliai – šv. Baltramiejaus ir šv. Izidoriaus – juos matė ir prie jų meldėsi J. A. Pabrėža.

Raudėnai yra įtraukti į Kultūros kelą „Jurgis Ambrozijus Pabrėža (1771–1849)“, jungiantį savivaldybės, kuriose J. A. Pabrėža tarnavo, pernai vyko ekskursija J. A. Pabrėžos keliais.

– Ar bus „Kartą Raudėnuose“ tęsinys?

– Medžiagos turio, tik su laiku problemos. Dar reikėtų pajudinti porą šaltinių archyvuose, apytiksliai tarybos protokolus pakelti, labai įdomūs dokumentai. Ir Lietuvos ypatingajame archyve dokumentų yra. Reikėtų pavartyti ir Raudėnų MTS laisvą laikraštį. Kai sugula šaltiniai, galima galvoti apie rašymą.

Antanas STAPONAUSKIS nuotr.

Rusų vokiečių karo užrašai

Ištraukos iš kunigo Kazimiero Pakalniškio-Dėdės Atanazo dienoraščio

1916 metai

1917 m.

Rugpjūčio 11 d.

Kovo 31 d.

Miestelyje atsirado naujas vokiečių kareivis, kurį žmonės „obuoliniu“ vadina. To „obuoliniu“ kareivio pareiga – iš žmonių obuolius supirkinėti ir dideliais kiekiais vežti į Dabikinės stotį, kad ir iš čia, jų vyresnybės nurodymu, būtų galima toliau pasiųsti į Vokietiją ar kur kitur. Vokiečiai pasakojo, kad visus obuolius siunčia kareiviams į frontą. <...> Tas kareivis iš žmonių supirkinėjo ne tik obuolius, bet ir kitokius vaisius, pavyzdžiui, vyšnias, slyvas, bruknes, mėlynės ir kt. Už obuolius jis žmonėms neblogai mokojo: už centnerį gerų obuolių mokojo po 8 markes, už prastesnių – 4 markes. <...> Tačiau reikia pripažinti, kad vokiečiai visą moka sunaudoti. Kad rusai būtų jų vietoje buvę, į obuolius galbūt visai dėmesio nebūtų kreipę arba buvo prisaipstai būtų kuriam žydėliui pavedę kareiviams obuolius supirkinėti. Žydėlis iš to būtų sau milijonus užsidirbs, o kareiviams supuvusius obuolius pristatęs.

Spalio 6 d.

Vokiečių valdžia paskelbė arklių mobilizaciją. Raudėnų ir Tryškių žandarmerijos gyventojams liepta visus arklius – jaunus, senus, didelius, mažus vesti į Tryškis. Išsirengiau ir aš su savo „striktas“. Arklių apžiūrėjimo ir priėmimo komisijos vieta paskirta už miestelio, laukuose. Privėdė daugybę arklių, bet visi, taip sakant, „padlos“: raiši, liesi, seni, vos pasivelkė. <...>

Arklius, kurie vokiečiams netiko, tuojau jų savininkai galėjo namo vesti, o kurie arkliai jiems patiko, tuos jie paėmė ir nusiavedė į artimą kampą. Savininkams išdavė kvitą, o piginus už arklių žadėjo mokėti „kreisamte“. Trumpai, drūtai.

Arklių kaina vokiška: 200 markių, 300 markių, o daugiausia 400 markių. O tuo tarpu žmonės, vienas iš kito pirkučiai arklius, dabar turi mokėti ir už „padlą“ 600 markių. <...>

Gerai pasakė man vienas vokiečias: mes čia lietuvių įvarginime taip, jog jie apie mus 100 metų atsimins ir kalbės.

Balandžio 5 d.

Didysis Kertvartienis. Vokiečiai įsakė visiems raudėniškiams kelti į Tryškis nusifotografuoti. Vokiečiai, atsiųsdami į šios dienos bažnyčios apeigas, man patiam tą kelionę atidejo po Vėlykų. <...>

Žmonės keliauja dideliais būrlais – vieni eina pesti, kiti su rogemis ar su ratais važiuoja. Vokiečių vyresnybė, dideliems bandoms grąsindama, įsakė visiems nusifotografuoti nuo 10 metų amžiaus ligi šios senatvės. Fotografijos reikalingos pasams. <...>

Birželio 3 d.

Vokiečių valdžia įsakė visiems ūkininkams ir arklių savininkams arklius nukirpti karčius ir uodegas iki šimberio, o nukirptus plaukus įmesti atiduoti. Kareiviams, saiki, pritrūkę šepetėlių batams ir drabužiams valyti. <...>

Liepos 15 d.

<...> Vienas mano pažįstamas turėjo nuo vokiečių paslėpęs gražų dviejų drigantiukų. Sužinojo apie tai jo kaimynai ir pranešė žandarams, kad jis laiko paslėpęs drigantiuką. Tuojau arvažiavo žandari ir atrodė padieptą. <...> pasiemė ir išsivedė kaip „užginta daiktą“, o jo savininką padavė dar į teismą, kaip jis neišmoko driganto ir laikė jį paslėpęs. Paryš vokiečiai žandari man sakėdavo: „Kad ne įsijauk žmonės, mes niekuo net neįdomume, kas jūsų turėdai. Juk mes nemokame nei jūsų kalbos, nei jūsų pažįstame, o žiūrėk už pusemės apie jus visus pukeikusias žmones.“ <...>

Spalio 28 d.

Arvažiavo į Raudėnus trys vokiečiai tardyti „boby bunto“. Tame „bunte“ dalyvavusios bobelės labai nusigando. Daug jų puolė prie Trinsantės, žandaro Wolgemuto kėmkėrges, kuri miestelyje gyveno ir drauge su vokiečiaisėjo liudyti.

Muziejus – sunkiai įgyvendinama idėja

Raudėnų seniūnas Antanas VENCUSKAS

– Kai tapau Raudėnų seniūnu, sutapo, kaip tik vyko respublikinė ekspedicija, tyrinėjanti seniūnijas, buvo išleista knyga „Raudėnų kraštas“. Kai kurios sritys joje buvo gerai ištyrinėtos, bet apie pačius Raudėnus straipsniai labiau beletristinio pobūdžio. Kai su Jonu Kiriliušiu išsikalbėjome, jis pasakė, kad turi įdomios istorinės medžiagos. Joną tam tikra prasme spūdelėjau rašyti knygą, dar pasiūliau sufleruką – bažnyčios inventorių.

Dėl muziejaus Raudėnuose – viskas galima, bet esu praktikas, o praktiškai gana sudėtinga padaryti – ir dėl finansavimo, ir sąlygų muziejui reikia. Jeigu galvojame apie esamą kleboniją, pastatas avarinės būklės.

Sovietmečiu klebonijos pastate veikė ambulatorija. Kultūrinis gyvenimas Raudėnuose buvo aktyvus, kai čia gyveno ir dirbo felferis Vladislavas Telksnys (Lankaitis), kėlėjęs Struthofe. Veikė dramos teatro būreliai (jo žmona buvo Donato Banionio sesuo), vyko spektakliai. Kaip aplink K. Pakalniškį sukosi kultūrinis gyvenimas, taip ir apie V. Lankaitį, tai buvo žmonės, kurie suburia aplinkinius.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, klebonija perduota bažnyčios dispozicijai. Vietinio klebono nebūtinumė, pastatas gal penkerius metus stovi tuščias.

Raudėnuose turime dr. Aleksandro Žalio kabinetą, rašytojo, docento, palaidoto Raudėnuose. Kalbėjome su bendruomene, gal buvusioje Raudėnų mokykloje, dabar Pavenčių mokykloje, filiala. A. Žalio būtų galima pagerbti ir dar dvi asmenybės – K. Pakalniškį ir J. A. Pabrėžą, nors pradžia būtų.

Raudėnų bažnyčią konsekrovo vyskupas Antanas Baranauškas.